

اقتصاد مقاومتی و مبارزه با فساد اداری سازمان‌های دولتی

سیدفخرالدین طاهرزاده موسویان^۱، متینه مقدم^۲

چکیده - اقتصاد مقاومتی مفهومی است که در پی مقاوم‌سازی، بحران‌زدایی و ترمیم ساختارها و نهادهای اداری و دولتی موجود مطرح می‌شود، که قطعاً باور و مشارکت همگانی و اعمال مدیریت‌های عقلایی و مدبرانه، پیش شرط و الزام چنین موضوعی است. اقتصاد مقاومتی کاهش وابستگی‌ها و تلاش برای خوداتکایی سازمان‌ها است. اقتصاد مقاومتی در رویارویی و تقابل با اقتصاد وابسته قرار می‌گیرد. اقتصاد مقاومتی به‌عنوان یک راهبرد و برنامه برای مدیریت وضعیت اقتصادی ایران در شرایطی که تحریم‌هایی علیه ایران وضع شده است، مطرح می‌باشد. تحقیق پیش رو به بررسی شاخص‌های اقتصاد مقاومتی و نقش آن در کاهش فساد اداری پرداخته و از آنجا که فساد در محیط‌های مات و کدر ریشه می‌دواند و ارتباط مستقیمی بین شدت فساد و فقدان شفافیت وجود دارد لذا با حاکمیت اقتصاد مقاومتی و برقراری شفافیت سازمانی پدیده خانمان‌سوز فساد کاهش یافته و حاکمیت قانون و برخورداری قشر فقیر از حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی را بهبود می‌بخشد لذا تلاش برای تحقق و پیاده‌سازی اقتصاد مقاومتی در سازمان‌های دولتی فرصت‌های بی‌بدیلی همچون عدم وابستگی اقتصادی، افزایش کارایی سازمان را به دنبال خواهد داشت. در این تحقیق به‌منظور بررسی ارتباط میان اقتصاد مقاومتی و کاهش فساد در سازمان‌های دولتی از رویکرد توصیفی و برای جمع‌آوری داده‌ها از منابع کتابخانه‌ای و اینترنتی استفاده شده است.

واژه‌های کلیدی: اقتصاد مقاومتی، فساد اداری، سازمان‌های دولتی، اقتصاد اداری

^۱ رئیس مرکز پژوهش‌های صنعتی و معدنی تجهیز صنعت نگین پاسارگاد

^۲ دانشجوی دکتری مدیریت بازرگانی، دانشگاه پیام‌نور تهران تحصیلات تکمیلی، تهران، ایران

۱. مقدمه

با ظهور انقلاب اسلامی، شکل جدیدی از حکومت در دنیا پدیدار شد که بنای سازگاری با قطب قدرت استکبار را نداشته و به مبارزه با استکبار پرداخت. ظهور چنین حکومتی آن هم در منطقه خاورمیانه که از لحاظ اقتصادی و ژئوپلیتیکی دارای اهمیت بسیار زیاد است، باعث شد که نظام استکبار جهانی با تمام قوا به مبارزه با انقلاب برخیزد. با پایان یافتن جنگ و عدم پیروزی استکبار در زمینه‌های نظامی، تهاجمات به عرصه‌های دیگر کشیده شد. یکی از این عرصه‌ها که خصوصاً در سال‌های اخیر با تهاجمات گسترده همراه بوده است، عرصه اقتصادی است (بالاسا، ۱۹۹۰).

بنابراین خود انقلاب اسلامی مکلف به نوآوری و نظریه‌پردازی و الگوسازی در عرصه‌های جدید اقتصادی است. هر کشوری که علم استکبارستیزی را برپا کند، نیازمند چنین الگوهایی است. یکی از این مفاهیم اقتصاد مقاومتی است (علیخانی، ۱۳۸۰). این واژه اولین بار در دیدار کارآفرینان با مقام معظم رهبری در شهریور سال ۱۳۸۹ مطرح گردید. در همین دیدار، رهبر معظم انقلاب «اقتصاد مقاومتی» را معنا و مفهومی از کارآفرینی معرفی و برای نیاز اساسی کشور به کارآفرینی نیز دو دلیل «فشار اقتصادی دشمنان» و «آمادگی کشور برای جهش» را معرفی نمودند (بیانات مقام معظم رهبری، ۸۹/۶/۱۶).

به عبارتی دیگر اقتصاد مقاومتی یعنی اقتصادی که در شرایط فشار، در شرایط تحریم، در شرایط دشمنی‌ها و خصومت‌های شدید می‌تواند تعیین‌کننده رشد و شکوفایی کشور باشد (بیانات مقام معظم رهبری، ۹۱/۵/۱۶).

۲. مبانی نظری

۲-۱- مفهوم اقتصاد مقاومتی

اقتصاد مقاومتی یک نظام اقتصادی است که هماهنگ با سیاست‌های کلان سیاسی و امنیتی نظام اسلامی و برای مقاومت در برابر اقدامات تخریبی شکل بگیرد تا بتواند در برابر ضربات اقتصادی تحریم‌ها و توطئه‌های گوناگون اقتصادی نظام استکبار مقاومت کرده و توسعه و پیشرفت خود را ادامه دهد و روند روبه رشد همه-جانبه خود را در ابعاد ملی، منطقه‌ای و جهانی حفظ کند. اقتصاد مقاومتی رابطه نزدیکی با انسجام ملی دارد. منظور از اقتصاد مقاومتی واقعی یک اقتصاد مقاومتی فعال و پویاست نه یک اقتصاد منفعل و بسته به‌طوری که کشور ضمن مقاومت در مقابل موانع و نامالیقات مسیر خود، روند پیشرفت پایدار خود را حفظ کند (عسکری، ۱۳۹۱).

مفهوم اقتصاد مقاومتی به این معناست که حتی در فرایند فشار روند روبه رشد اقتصادی در کشور محفوظ بماند و آسیب‌پذیری آن کاهش یابد و کمتر آسیب ببیند (سیف، ۱۳۹۱)

۱-۲-۱- تعریف اقتصاد مقاومتی

ضرورت تعریف از آنجا نشأت می‌گیرد که اغلب این موضوع با «اقتصاد ریاضتی» اشتباه گرفته می‌شود. این موضوع چنان‌که از قید اضافی مقاومت پیداست، از مقوله دفاع در کشمکش‌های اقتصادی می‌باشد و چنان‌چه نویسندگان ویکی پدیا اظهار می‌دارند: روشی است برای مقابله با تحریم‌ها علیه یک منطقه یا کشور تحریم شده، در شرایطی که صادرات و واردات هیچ کدام برای آن کشور مجاز نمی‌باشد. در اقتصاد مقاومتی اولویت نخست تحلیل نقطه‌های فشار است؛ یعنی بررسی کنیم قدرت خارجی در استفاده از حربه تحریم روی چه مسائلی حساسیت دارد؟ به‌طور کلی آنها نقاط ضعف و نشانه وابستگی ما به بیگانگان بوده که دشمن شناسایی کرده است، که ما باید روی آنها تمرکز کنیم تا از این طریق ضعف‌ها را به قوت، و تهدیدها را به فرصت تبدیل کنیم (پژوهنده، ۱۳۹۴)

۱-۲-۲- اهداف اقتصاد مقاومتی

هدف اقتصاد مقاومتی بازسازی و احیای اقتصاد ملی است. این نوع اقتصاد، مردمی است و از ظرفیت‌های مردم و نخبگان در آن استفاده می‌شود، ضمن اینکه از دانش فنی دنیا هم در آن استفاده می‌شود (رضایی، ۱۳۹۱). اقتصاد مقاومتی یعنی اقتصادی که با توجه به همه قوت‌ها و ضعف‌های داخلی و خارجی و تهدیدها و فرصت‌های بیرونی سناریوسازی می‌کند و برای هر شرایطی برنامه دارد و محیط‌سنج است و درون و برون را به خوبی می‌شناسد و برای تغییرات واکنش مناسبی دارد (حسین‌زاده بحرینی، ۱۳۹۲). چهار راهبرد کنترل، مهار، کم اثر و در نهایت بی‌اثرسازی تهدیدها در فرایند اقتصاد مقاومتی باید مورد توجه قرار گیرد (خوش-چهره، ۱۳۹۱). هدف در اقتصاد مقاومتی استفاده از توان داخلی و مقاومت در مقابل تحریم‌ها با ایجاد کمترین بحران است. به تعبیر حضرت آیت الله خامنه‌ای اقتصاد مقاومتی برای کشور، در هر شرایطی اعم از تحریم یا غیرتحریم ضروری است، و این به معنای آن است که بنیان اقتصادی کشور باید به گونه‌ای سامان‌دهی شود که تکانه‌های جهانی در آن اثرگذار نباشد (مقام معظم رهبری، ۱۳۹۳)

۱-۲-۳- الزامات اقتصاد مقاومتی

با توجه به اهمیت مقوله اقتصاد در عصر کنونی، اجرای پدیده اقتصاد مقاومتی نیازمند الزاماتی است. یکی از الزامات اقتصاد مقاومتی مردمی کردن اقتصاد است که در سیاست‌های اصل ۴۴ تدوین شده است. یکی دیگر از الزامات اقتصاد مقاومتی کاهش وابستگی به نفت است. وابستگی به نفت، میراث شوم صد ساله‌ی کشور ایران است. طبق بیانات مقام معظم رهبری ما اگر بتوانیم از همین فرصت که امروز وجود دارد، استفاده کنیم و تلاش کنیم نفت را با فعالیت‌های اقتصادی درآمدزای دیگری جایگزین کنیم، بزرگ‌ترین حرکت مهم را در زمینه‌ی اقتصاد انجام داده‌ایم. ظرفیت‌های گوناگونی در کشور وجود دارد که می‌تواند این خلأ را پر کند. همت را بر این بگماریم؛ برویم به سمت این که هر چه ممکن است، وابستگی خودمان را کم کنیم. (بیانات مقام معظم رهبری، ۹۱/۵/۳)

۱-۲-۴- ارکان اقتصاد مقاومتی**الف: مقاوم بودن اقتصاد**

اقتصاد مقاومتی مفهومی است که در پی مقاوم‌سازی، بحران‌زدایی و ترمیم ساختارها و نهادهای فرسوده و ناکارآمد موجود اقتصادی مطرح می‌شود، که قطعاً باور و مشارکت همگانی و اعمال مدیریت‌های عقلایی و مدبرانه، پیش شرط و الزام چنین موضوعی است. اقتصاد مقاومتی کاهش وابستگی‌ها و تاکید روی مزیت‌های تولید داخل و تلاش برای خود اتکایی است (فشاری و پورغفار، ۱۳۹۳). وظیفه‌ی همه‌ی ما این است که سعی کنیم کشور را مستحکم، غیرقابل نفوذ، غیرقابل تأثیر از سوی دشمن، حفظ کنیم و نگه داریم؛ در اقتصاد مقاومتی، یک رکن اساسی و مهم، مقاوم بودن اقتصاد است. اقتصاد باید مقاوم باشد؛ باید بتواند در مقابل آنچه که ممکن است در معرض توطئه‌ی دشمن قرار بگیرد، مقاومت کند (بیانات مقام معظم رهبری، ۹۲/۱/۱).

ب: استفاده از همه‌ی ظرفیت‌های دولتی و مردمی

بخش خصوصی را باید کمک کرد. اینکه ما «اقتصاد مقاومتی» را مطرح کردیم، خوب، خود اقتصاد مقاومتی شرائطی دارد، ارکانی دارد؛ یکی از بخش‌هایش همین تکیه‌ی به مردم است؛ همین سیاست‌های اصل

۴۴^۱ با تأکید و اهتمام و دقت و وسواس هرچه بیشتر باید دنبال شود؛ اقتصاد مقاومتی معنایش این است که ما یک اقتصادی داشته باشیم که هم روند روبه رشد اقتصادی در کشور محفوظ بماند، هم آسیب‌پذیری‌اش کاهش پیدا کند. یعنی وضع اقتصادی کشور و نظام اقتصادی جوری باشد که در مقابل ترفندهای دشمنان که همیشگی و به شکل‌های مختلف خواهد بود، کمتر آسیب ببیند و اختلال پیدا کند. یکی از شرائطش، استفاده از همه‌ی ظرفیت‌های دولتی و مردمی است؛ هم از فکرها و اندیشه‌ها و راه‌کارهایی که صاحب‌نظران می‌دهند، استفاده کنید، هم از سرمایه‌ها استفاده شود. (بیانات مقام معظم رهبری، ۹۱/۶/۲)

ج: حمایت از تولید ملی

رکن دیگر اقتصاد مقاومتی، حمایت از تولید ملی است؛ صنعت و کشاورزی. واحدهای کوچک و متوسط را فعال کنید. البته خوشبختانه واحدهای بزرگ ما فعالند، خوبند و سوددهی‌شان هم خوب است، کارشان هم خوب است، اشتغالشان هم خوب است؛ عمده‌ی واحدهای بزرگ ما وضع‌شان این جور است، لیکن باید به فکر واحدهای متوسط و کوچک باشید؛ اینها خیلی مهم است، اینها در زندگی مردم تأثیرات مستقیم دارد (بیانات مقام معظم رهبری، ۹۱/۶/۲)

د: مدیریت منابع ارزی

مسئله‌ی منابع ارزی هم مسئله‌ی مهمی است؛ واقعاً باید منابع ارزی را درست مدیریت کرد. حالا اشاره شد به ارز پایه؛ در این زمینه هم حرف‌های گوناگونی از دولت صادر شد. یعنی در روزنامه‌ها از قول یک مسئول،

^۱ نظام اقتصادی جمهوری اسلامی ایران بر پایه سه بخش دولتی، تعاونی و خصوصی با برنامه‌ریزی منظم و صحیح استوار است. بخش دولتی شامل کلیه صنایع بزرگ، صنایع مادر، بازرگانی خارجی، معادن بزرگ، بانک‌داری، بیمه، تأمین نیرو، سدها و شبکه‌های بزرگ آبرسانی، رادیو و تلویزیون، پست و تلگراف و تلفن، هواپیمایی، کشتیرانی، راه و راه‌آهن و مانند اینها است که به صورت مالکیت عمومی و در اختیار دولت است. بخش خصوصی شامل آن قسمت از کشاورزی، دامداری، صنعت، تجارت و خدمات می‌شود که مکمل فعالیت‌های اقتصادی دولتی و تعاونی است. مالکیت در این سه بخش تا جایی که با اصول دیگر این فصل مطابق باشد و از محدوده قوانین اسلام خارج نشود و موجب رشد و توسعه اقتصادی کشور گردد و مایه زیان جامعه نشود مورد حمایت قانونی جمهوری اسلامی است. تفصیل ضوابط و قلمرو و شرایط هر سه بخش را قانون معین می‌کند.

یک‌جور گفته شد؛ فردا یا دو روز بعد، یک‌جور دیگر گفته شد. نگذارید این اتفاق بیفتد. واقعاً یک تصمیم قاطع گرفته شود، روی آن تصمیم پافشاری شود و مسئله را دنبال کنید. به هر حال منابع ارزی باید مدیریت دقیق بشود (بیانات مقام معظم رهبری، ۹۱/۶/۲)

۵: مدیریت مصرف

یک مسئله هم در اقتصاد مقاومتی، مدیریت مصرف است. مصرف هم باید مدیریت شود. این قضیه‌ی اسراف و زیاده‌روی، قضیه‌ی مهمی در کشور است. خب، حالا چگونه باید جلوی اسراف را گرفت؟ فرهنگ‌سازی هم لازم است، اقدام عملی هم لازم است. فرهنگ‌سازی‌اش بیشتر به عهده‌ی رسانه‌هاست. واقعاً در این زمینه، هم صداوسیما در درجه‌ی اول و بیش از همه مسئولیت دارد، هم دستگاه‌های دیگر مسئولیت دارند. باید فرهنگ‌سازی کنید. ما یک ملت مسلمانِ علاقه‌مند به مفاهیم اسلامی هستیم، اینقدر در اسلام اسراف منع شده، و ما متأسفانه در زندگی‌مان اهل اسرافیم! بخش عملیاتی‌اش هم به نظر من از خود دولت باید آغاز شود. (بیانات مقام معظم رهبری، ۹۱/۶/۲). یعنی اقتصادی که این نوع مؤلفه‌ها را به خوبی می‌فهمد و جامعه را براساس آن مدیریت می‌کند. اقتصاد مقاومتی با اقتصاد اسلامی بیگانه نیست، بلکه می‌توان گفت یک نوع مکمل اقتضایی آن است که به ضرورت زمان فعلی ما باز می‌گردد و در شرایط فعلی تحریم ضرورت آن دوچندان است (پیت و الاین، ۲۰۰۹)

۱-۲-۵- الگوهای اقتصاد مقاومتی

در خصوص اقتصاد مقاومتی می‌توان ۵ الگو به صورت زیر ارائه داد:

- اقتصاد موازی

الگوی اول از اقتصاد مقاومتی الگوی اقتصاد موازی است؛ یعنی همانطور که انقلاب اسلامی با توجه به نیاز خود به نهادهایی با روحیه و عملکرد انقلابی اقدام به تأسیس نهادهایی مانند کمیته امداد، جهاد سازندگی، سپاه پاسداران و بنیاد مسکن نمود، امروز نیز می‌بایست برای تأمین اهداف انقلاب این پروژه را ادامه داده و تکمیل کند؛ چرا که انقلاب اسلامی به اقتصاد مقاومتی و به نهادسازی‌های مقاومتی در اقتصاد نیاز دارد که در عمل از عهده نهادهای رسمی اقتصادی بر نمی‌آید. به عنوان مثال می‌توان از حضور همزمان نهادهای دولتی، سازمان‌های مردم‌نهاد، خیریه و بنگاه‌های خصوصی در عرصه بهداشت و سلامت یا حتی در عرصه دفاعی و

امنیتی کشورهای توسعه یافته غربی نام برد. البته مهم‌ترین محدودیت این الگو این است که حسب نیازهای خاص انقلاب اسلامی و در عرصه اجرا با پرسش‌های نوینی روبرو خواهد بود، زیرا به‌عنوان مثال هیچ تصویری از بانک مرکزی موازی در یک کشور و سامان‌بخشی به عرصه پولی - مالی کشور در بخش‌های دولتی و عمومی وجود ندارد، اما باز هم نمی‌توان این الگو را در زمره مدل‌های اداره نشدنی و غیرمعقول به حساب آورد.

- اقتصاد ترمیمی

الگوی دوم از اقتصاد مقاومتی عبارت از اقتصادی است که در پی مقاوم‌سازی، آسیب‌زدایی، خلل‌گیری و ترمیم ساختارها و نهادهای اقتصادی است. ترمیم و مقاوم‌سازی ساختارهای اجرایی و اداری کشور برحسب نیازهای مختلف و مقتضیات زمان و مکان هم امری دور از ذهن نیست. کشورهای توسعه یافته نیز در دوره‌هایی از تاریخ اقتصادی خود مجبور به مقاوم‌سازی ساختارهای اقتصادی شدند؛ به‌عنوان مثال غرب پس از ۲ شوک نفتی ۱۹۷۹ و ۱۹۸۳، اقدام به جایگزینی سوخت‌های فسیلی با سایر سوخت‌های نوین نمود به‌طوری که امروزه با قیمت‌های بالای ۱۰۰ دلار نیز دچار شوک نفتی نمی‌شود (اینس، ۱۹۹۵)

- اقتصاد دفاعی

الگوی سوم از اقتصاد مقاومتی، متوجه حجمه‌شناسی، آندشناسی و پدافندشناسی ما در برابر آن حجمه است. بنابراین زمانی به اقتصاد مقاومتی دست یافته‌ایم که ابزارها و شیوه‌های حجمه دشمن را پیشاپیش شناخته باشیم و براساس آنها استراتژی مقاومت خود را علیه آنان تدوین و اجرا کنیم. بدیهی است تا آند دشمن شناخته نشود، مقاومت متناسب با آن نیز طراحی و اجرا نخواهد شد.

- اقتصاد الگو

چهارمین الگو نیز این است که اساساً اقتصاد مقاومتی تنها یک رویکرد کوتاه‌مدت سلبی و اقدامی پدافندی نیست؛ برخلاف ۳ الگوی قبلی که اقتصاد مقاومتی را یا پدافندی یا کوتاه‌مدت می‌دانستند، این رویکرد چشم‌اندازی کلان به اقتصاد جمهوری اسلامی ایران دارد و یک اقدام بلندمدت را شامل می‌شود. در این رویکرد ما در پی اقتصاد ایده‌آلی هستیم که هم اسلامی باشد و هم ما را به جایگاه نخست اقتصاد منطقه برساند؛ اقتصادی که برای جهان اسلام الهام‌بخش و کارآمد بوده و زمینه‌ساز تشکیل تمدن بزرگ اسلامی باشد. بر این اساس در الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، یکی از مؤلفه‌های مهم الگو می‌بایست متضمن مقاومت و تحقق آن باشد. در

این مقوله است که اقتصاد مقاومتی مشتمل بر اقتصاد کارآفرینی و ریسک‌پذیری و نوآوری می‌شود (سایت تیان).

- اقتصاد کارآفرینی و تحقیق و توسعه

پنجمین الگو از اقتصاد مقاومتی، مسئله کارآفرینی و فرایند تحقیق و توسعه است. در این بخش که نقطه عطف تمام این موارد پنجگانه محسوب می‌شود، اصل بحث مربوط به نوآوری و تحقیق و توسعه و همچنین کارآفرینی داخلی است. در این زمینه باید برنامه‌ریزی جامع و مدونی انجام شود تا هم زمینه تحقیق و توسعه فراهم شود و فرایند تخصیص بودجه برای این کار اصلاح و تسهیل شده و زمینه‌های کارکردی آن نیز مورد توجه قرار گیرد و هم تدابیری اندیشیده شود که متخصصان و استعدادهای برتر در داخل کشور جذب شوند و امکاناتی در اختیارشان قرار گیرد تا رغبت این افراد برای فعالیت در داخل کشور افزایش یافته و تکنولوژی که در کشورهای پیشرفته به‌طور مرتب در حال به روز شدن است در داخل و با استفاده از تقویت فرایند تحقیق و توسعه انجام شود.

۱-۲-۶- پیشینه تحقیق:

در ادبیات اقتصادی جهان، اقتصاد مقاومتی مفهومی جدید است اگرچه کمتر بر آن تأکید شده است. با این وجود اصطلاحات و نظریه‌هایی را می‌توان ذکر نمود که نزدیکی و شباهت با آن دارند. نظریه "فترت اقتصادی"^۱ بریگالیو^۲ از جمله آنهاست. بریگالیو بیان می‌دارد که اصطلاح فترت اقتصادی به دو مفهوم به کار می‌رود:

- اول، توانایی اقتصاد برای بهبود سریع از شوک‌های اقتصادی تخریب‌کننده خارجی
- دوم، توانایی اقتصاد برای ایستادگی در برابر آثار این شوک‌ها (بریگالیو، ۲۰۱۱)

اقتصاد مقاومتی یک نظام اقتصادی بسته نمی‌باشد و چنین دیدی نسبت به اقتصاد مقاومتی رشدآفرین نیست. منظور از اقتصاد مقاومتی واقعی یک اقتصاد مقاومتی فعال و پویاست نه یک اقتصاد منفعل و بسته چنان‌که مقاومت برای دفع موانع پیشرفت و کوشش در مسیر حرکت و پیشرفت تعریف می‌شود. خلاصه‌وار و به‌عنوان مطلعی بر شاخصه‌های اقتصاد مقاومتی می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

^۱ Economic Resilience

^۲ Briguglio

- رهایی از اقتصاد نفتی
 - واردات لجام گسیخته دشمن اقتصاد مقاومتی
 - جهش در خودکفایی
 - تقویت بنیان تولید داخلی
 - تقویت بنیان تولید علم و فناوری
 - تقویت دیپلماسی اقتصادی و تجاری
 - پرهیز از غالب کردن بخش مجازی اقتصاد (بازار پولی و مالی) بر بخش حقیقی
 - تقویت تعامل بین پنج حلقه تحقیق، آموزش، ترویج، اجرا و بهره‌برداران (حمیدی‌فر، ۱۳۹۱)
- در ایران آثار کمی به تبیین اقتصاد مقاومتی پرداخته‌اند و فقط در سال‌های اخیر پس از در دستور کار قرار گرفتن اقتصاد مقاومتی مقالاتی راجع به آن نوشته شده است، با این حال ادبیات موجود کماکان ناکافی است و لازم است نظریه اقتصاد مقاومتی بیشتر و به صورت علمی تبیین و جرح و تعدیل گردد. از جمله مقالاتی که به این موضوع پرداخته‌اند می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:
- اله‌مراد سیف (۱۳۹۱) در مقاله الگوی پیشنهادی اقتصاد مقاومتی جمهوری اسلامی ایران مبتنی بر دیدگاه مقام معظم رهبری می‌نویسد: در موضوع اقتصاد مقاومتی تعابیر متنوع و متفاوتی در ادبیات اقتصادی رایج شده است. تعبیری که معنای اصطلاحی (و نه لغوی) آن را به تعریف مقام معظم رهبری نزدیک می‌کند. این مقاله به ادبیات فنریت اقتصادی پرداخته و الگوی مربوط را (فنریت اقتصادی) مورد بحث نظری قرار داده است. در ادامه، ریسک تخریب اقتصاد ملی و نیز سناریوهای رفتاری کشورها در این راستا مورد بحث قرار گرفته و محورهای چهارگانه فنریت اقتصادی بیان شده است. در بخش دیگر مقاله مفهوم اقتصاد مقاومتی جمهوری اسلامی ایران با توجه به بیانات مقام معظم رهبری تشریح شده و مبتنی بر این بیانات، الگویی برای اقتصاد مقاومتی جمهوری ایران شامل مؤلفه‌های رشد اقتصادی، عدالت اقتصادی، ثبات اقتصادی و فنریت اقتصادی پیشنهاد شده است. همچنین دکتر سیف در ادامه مقاله راهبردهای چهارگانه مقابله، خشتی‌سازی، جذب و ترمیم و پخش و تضعیف منطبق بر مسئله تحریم اقتصادی غرب را تشریح و مصادیق آنها را معرفی کرده است.
- سیدحسین میرمعزی (۱۳۹۱) در مقاله اقتصاد مقاومتی و ملزومات آن با تاکید بر دیدگاه رهبری درصدد ارائه تفسیری روشن از اقتصاد مقاومتی است و به دنبال آن است تا آن را در قالب نظریه‌ای منسجم توضیح دهد

و معتقد است که اقتصاد مقاومتی شکل خاصی از نظام اقتصادی اسلام است که در وضعیت حمله همه‌جانبه اقتصادی دشمن که کیان نظام اسلامی را به خطر می‌اندازد، پدید می‌آید. وی تأکید می‌کند که در نظام اقتصادی اسلام در این وضعیت با تغییر در اولویت هدف‌ها و به تبع آن در اصول راهبردی و سیاست‌های کلان و حاکمیت روحیه جهاد بر رفتارهای اقتصادی دولت و مردم، راهبردی کلان طراحی می‌شود که تهدید را تبدیل به فرصت کرده و باعث رشد جهشی می‌شود.

سیدمرتضی هزائویی و علی زیرکی حیدری (۱۳۹۳) در مقاله اقتصاد مقاومتی؛ نماد مدیریت جهادی در اقتصاد سیاسی ایران می‌نویسند با وقوع انقلاب اسلامی تلاش‌های بسیاری در جهت تحول در وضعیت توسعه نیافتگی ایران صورت گرفت که با موفقیت همراه نبوده است، به همین دلیل در شرایط کنونی طرح ایده و نظریه اقتصاد مقاومتی به‌مثابه الگویی از مدیریت جهادی از سوی رهبر انقلاب اسلامی و در پاسخ به فشار وارد کردن به اقتصاد ایران ارائه شده است. نویسندگان معتقدند که اقتصاد مقاومتی می‌تواند عامل مؤثری برای ایجاد تحول اساسی در اقتصاد سیاسی ایران باشد.

دکتر رهبر و همکارانش (۱۳۹۳) هم در مقاله‌ای تحت عنوان "رهیافتی بر هستی‌شناسی اقتصاد مقاومتی" موضوع اقتصاد مقاومتی را مدنظر قرار داده و تلاش دارند از منظر و دیدگاه اسلامی آن را بررسی نمایند. آنها اقتصاد مقاومتی را اقتصادی می‌دانند که اجازه رشد را در شرایط تحریم و فشار می‌دهد.

۱-۲-۶-۱ پیشینه عملیاتی اقتصاد مقاومتی در ایران

با نگاهی به تاریخچه برنامه‌ریزی در ایران مشاهده می‌شود که از سال ۱۹۴۸ ایران شروع به برنامه‌ریزی توسعه نموده است یعنی قبل از کشورهایی مانند چین ۱۹۵۳ کره جنوبی ۱۹۶۲ ترکیه ۱۹۶۳ و مالزی ۱۹۶۶. ایران در طول ۷۰ سال گذشته و بدون داشتن نقشه راه بلندمدت مجموعه‌ای از نظرات اقتصادی مختلف را به کار گرفته و نتایج حاصله متناسب با ظرفیت‌ها و قابلیت‌های کشورمان نبوده است. چنانکه کره از سال ۱۹۶۲ (آغاز فرآیند برنامه‌ریزی توسعه) تا ۲۰۱۰ میزان تولید ناخالص داخلی سرانه خود را از ۱۰۳ میلیارد دلار به ۲۰۷۵۶ میلیارد دلار رسانده است (گزارش کمیسیون اقتصاد کلان، ۱۳۹۱). مالزی طی ۹ برنامه ۵ ساله از ۱۹۶۶ از ۳۴۴ میلیارد دلار به ۸۳۷۲ میلیارد دلار در سال ۲۰۱۰ و ایران از ۱۹۶۵ تا ۲۰۰۹ از ۲۴۵ به ۴۵۲۵ میلیارد دلار رسانده است. در زمانی که کره اولین برنامه توسعه خود را شروع نمود کشور ما درگیر اجرای برنامه عمرانی سوم بود. درخصوص نظرات اقتصادی و توسعه گروه مشاوران دانشگاه هاروارد که در ایران به سر می‌بردند

قبل از تصمیم‌سازان کره‌ای هشدار می‌دهد. «ما بیش از پیش یقین کردیم که جامعه سنتی (که ایران نمونه آن است) هشدار می‌دهد که ایران باید راه ویژه و احتمالاً پیچ در پیچ خود را در فرآیند پیشرفت و توسعه طی کند. بیمارهای این جامعه را به سختی می‌توان با نسخه‌هایی درمان کرد که مختص شرایط جوامع توسعه‌یافته غربی است. در جامعه سنتی مفهوم تغییر باید مبتنی بر نیروهایی باشد که تماماً از محیط خود این جامعه بجوشند ما در طی ماموریت خود بیش از پیش اعتقاد پیدا کردیم که نیروهای جهان شمولی که برنامه‌ریزی توسعه در جامعه در حال توسعه به سهولت یا به‌طور موثر بتواند بر آن تکیه کند اندک هستند» (لئود، ۱۳۸۱)

الگوی توسعه‌ای که در اکثر کشورهای در حال توسعه از سوی صندوق بین‌المللی پول پیشنهاد می‌شد الگوی توسعه نئولیبرال بود که در ایران پس از پایان جنگ تحمیلی تحت عنوان «تعدیل ساختاری» در برنامه اول گنجانده شد و دولت‌های بعدی نیز کم و بیش در چارچوب این الگو حرکت نمودند و نتایج حاصل از آن نیز در تحقق رشد توأم با عدالت موفقیت‌آمیز نبود. در کشور ما برعکس ژاپن و کره خدمات رشد یافت و اگر تولیدی نیز صورت گرفت، دولت‌ها به دلیل نداشتن تصویر بلندمدت و به دلیل عدم در نظر گرفتن مفهوم واقعی رقابت به اندازه‌ی واحدهای تولیدی تکراری و زائد در بسیاری از موارد با فن‌آوری پایین ایجاد کردند که بعید به نظر می‌رسد، رسیدن به صرفه مقیاس برای همه آنها قابل حصول و قادر به بقاء باشد (گزارش کمیسیون اقتصاد کلان، ۱۳۹۱). این وضعیت ماحصل در دست نداشتن راهبرد مدون، علمی، متقن، منسجم و کاربردی توسعه در نقشه راه بلندمدت اقتصاد کشورمان است. لذا در مقابل این پرسش قرار می‌گیریم که صرف هزینه گزاف سرمایه‌گذاری که عموماً از محل منابع تجدیدنابذیر سهل‌الوصول خدادادی و منابع زیرزمینی و روزمینی کشور صورت پذیرفته آیا از منطقی علمی برخوردار بوده است؟

۳-۱- فساد

۳-۱-۱- ترمینولوژی یا اصطلاح‌شناسی کلمه فساد

در بررسی پیرامون این موضوع، می‌بینیم پدیده فساد از شمول دامنه‌داری برخوردار است و بر موضوعات بسیاری صدق می‌کند همچون: فساد مالی، فساد اداری، فساد سیاسی، فساد اجتماعی، فساد فرهنگی، و...

دلیل گونا گونی و تعدد انواع فساد این است، که به وجود آمدن فساد نیازمند دو چیز می‌باشد و از این روی در هر نمودی که دارد متناسب به یکی از این دو امر است:

- ظرف و زمینه، همچون جامعه یا فرد؛ اداره و تشکیلات سازمانی؛ جنسیت.

- مایه و ماده وجودی، همچون فرهنگ و هنر؛ حقوق؛ سیاست و ارتباطات؛ اقتصاد؛ دانش و معارف.

با این حال معرفی هر نوع فساد به یک عنوان خاصی، بستگی به محوریت و موضوعیت زمینه یا ماده آن نزد ما دارد، مثل صدق فساد اجتماعی در مورد در انحصار گرفتن تجارت فلان کالا، که موجب زیان دیدگی اعتبار جامعه گردد؛ و یا صدق فساد حقوقی در مورد نادیده گرفتن حقوق مادی یا معنوی تألیف و اختراع (در اولی به عنوان زمینه نامیده شده است و در دومی به عنوان مایه وجودی)؛ بر این اساس ممکن است در یک زمینه دو، سه یا بیشتر عنوان فساد با هم تداخل داشته باشند. (پژوهنده، ۱۳۹۴)

۱-۳-۲ مفهوم فساد اداری

فساد اداری حالتی است در نظام اداری، که در اثر تخلفات مکرر و مستمر کارکنان به وجود می‌آید و آن را از کارایی مطلوب و اثربخش مورد انتظار باز می‌دارد (رضایی، بیتا ۱۳۹۳). فساد اداری منشأ آسیب‌هایی است که از ناحیه نیروهای متخلف بر بدنه، ساختار و هدفمندی سازمان وارد می‌آید و موقعیت اجتماعی آن را زیر سؤال می‌برد. گاهی نیز ممکن است دامنه آسیب به محیط انسانی جامعه سرایت کند. فساد اداری به لحاظ تفاوت در مایه فساد، گونه‌های مختلفی دارد، همچون: مالی، سیاسی، فرهنگی، هنری، اخلاقی، حقوقی و...؛ بنا بر این، آنچه بدان صبغه خاص اداری می‌بخشد، محوریت سازمان و تشکیلات اداری (خصوصی یا دولتی) است. آنچه در ادامه می‌آید اشاره‌ای گذرا به پاره‌ای از مسائل مربوط به این نوع فساد است:

۱-۳-۳-آفات و تبعات فساد اداری

فساد در محیط‌های مات و کدر ریشه می‌دواند و ارتباط مستقیمی بین شدت فساد و فقدان شفافیت وجود دارد. شفافیت با کمک به کاهش فساد، برقراری حاکمیت قانون و برخورداری قشر فقیر از حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی را بهبود می‌بخشد (ضمیری، ۱۳۸۹).

آثار سوء و تبعات منفی فساد در هر شکل و قالبی که باشد، مشابه یک دیگر است، اما از جایی که مصادر امور مختلفند، و باز خورد و نتایج کارها نیز به اجبار برگشت به همان مصادر در بادی امر دارند، از این روی در این قسمت از مصادر دولتی و اداری سخن به میان می‌آید. (فرخ سرشت، ۱۳۸۳)

در این رابطه نتایج اجمالی این چشمه از مفاصد را چنین برآورد می‌کند: فساد در نظام‌های اداری اغلب کشورها، موجب آسیب‌رسانی جدی به توسعه و پیشرفت شده و در کشورهای در حال توسعه، اهمیت و مهار و کنترل آن کاملاً برای سیاستمداران و مردم آنها واضح و آشکار گردیده است. از مضار آن عبارت است از: فساد مانع رشد رقابت سالم و باعث عقب راندن تلاش‌ها در جهت کاهش فقر و بی‌عدالتی اجتماعی می‌شود. فساد اداری موجب تضعیف اعتقاد ملت‌ها به توانایی خویش و باعث ناامیدی و سرخوردگی نسبت به آینده‌ای قابل پیش‌بینی می‌شود. فساد به افزایش قیمت‌های معاملات منجر شده، توسعه پایدار را مختل و امکان پیش‌بینی می‌شود. در نتیجه، مبارزه با فساد اداری یک ضرورت است، تا از تشدید آسیب‌ها در آینده، پیشگیری نماید (میری پور، فرد و بیتا، ۱۳۹۳)

قرآن مجید فروپاشی نظام اجتماعی و اضمحلال تدریجی یا دفعی جوامع انسانی را به‌عنوان پیامد قهری و جزء جدایی‌ناپذیر فساد دانسته آن‌جا که بیان می‌دارد: «چون اهل دیاری را بخواهیم هلاک کنیم، پیشوایان و متعلمان آن دیار را امر کنیم راه فسق و تباهکاری و ظلم در آن دیار پیش گیرند، و در آن زمان عذاب لازم می‌شود، پس آن‌گاه همه را هلاک می‌سازیم (اسراء/۱۶)

۱-۳-۴- بسترها، زمینه‌ها و مایه‌ها

چنان‌که یادآوری شد در این رابطه زمینه‌های مستعد مختلفی ممکن است وجود داشته باشد و نمی‌توان آن را به زمینه و درون مایه واحدی منتسب دانست، چنان‌که بعضی از اینها عبارتند از:

- بستر فرهنگی جامعه:

نخست باید دانست که فرهنگ عمومی جامعه، ارزش‌ها و هنجارهای حاکم بر افراد و اجتماع و عقاید و باورهای مردم نقش محوری در این زمینه دارند. مادی‌گرائی، فردگرائی، روحیه مصرف‌گرائی و مهمتر از همه ضعف در ایمان به غیب و جهان آخرت از آن جمله است. نقل معروفی است از نیچه، داستایوفسکی و بعضی دیگر که: اگر خدا نباشد هر کاری مجاز است. به نظر نگارنده برای مجاز شدن هر اقدامی ایمان نداشتن به معاد، کاراتر از ایمان نداشتن به خداست، زیرا خدایی که روز جزایی نداشته باشد فاقد کنترل اجتماعی بوده، و

تشریح او بی‌فایده است. به قول ویلیام کریگ (متأله مسیحی معاصر Craig, 2008, P. 2th) در صورت منهای ایمان به خدا و معاد: «کمک دانشمند برای پیشرفت دانش بشری، تحقیقات پزشکی برای کاستن درد و رنج، تلاش دیپلمات برای برقراری صلح در جهان، فداکاری‌های نیکان برای بهتر شدن وضعیت نوع بشر، همه اینها به خاطر هیچ است. در پایان، تلاش این افراد هیچ تفاوتی ایجاد نمی‌کند. بنابراین، زندگی هیچ کس اهمیتی غایی ندارد». (خداپرست، ۱۳۹۲)

- مایه‌های اقتصادی:

بی‌ثباتی اقتصادی، تورم افسار گسیخته، رکود اقتصادی، کاهش درآمدها و کاهش قدرت خرید مردم و توزیع ناعادلانه درآمدها در جامعه از جمله مهم‌ترین عوامل اقتصادی بروز تخلفات اداری است. بدیهی است عامل مزبور موجب فقر و تنگدستی و نیاز است و چنانچه شدت یابد ایمان را مستهلک می‌کند و سر به کفر و ناباوری به ارزش‌های دینی می‌زند چنان‌که منسوب به امام علی (ع) است که فرموده: از دری که فقر وارد شود، از در دیگر ایمان می‌رود.

- عوامل سیاسی:

عدم استقلال کامل قوه قضائیه، نفوذ قوه مجریه بر آن و بر دستگاه‌های نظارتی و بازرسی، فشار گروه‌های ذی‌نفوذ در داخل و خارج سازمان، فساد اداری مدیران، جوسازی و غوغاسالاری، توصیه برای در امان ماندن مدیران متخلف از مجازات و بالاخره عدم آگاهی مردم از حقوق خود در برابر قانون، از جمله عوامل سیاسی تسهیل‌کننده تخلفات اداری است.

- عوامل اداری سازمانی:

تشکیلات اداری غیر کارآمد، پیچیدگی قوانین، مقررات و تعدد بخشنامه‌ها و دستورالعمل‌های اداری، مدیران غیر مؤثر، فقدان شایسته‌سالاری و وجود تبعیض در زمینه استخدام و ارتقای افراد، نارسایی در نظام تشویق و تنبیه و نظام نظارت و ارزشیابی و عوامل متعدد دیگر از جمله عوامل مؤثر در این امر هستند (رضایی،

(۱۳۹۳)

۱-۳-۵- گونه‌هایی از فساد اداری

- رشوه^۱

رشوه، وجهی (پول یا اشیای دیگر) است که طی یک رابطه آلوده و فاسد گرفته یا داده می‌شود. نفس گرفتن یا دادن رشوه، تخلف است و باید آن را جوهر فساد دانست.

- اختلاس^۲

دزدیدن منابع توسط افرادی است که به آنها دسترسی دارند؛ این پدیده زمانی بسیار اهمیت پیدا می‌کند که کارمندان بخش عمومی، از نهادهایی که در آن استخدام شده‌اند و از منابعی که باید در راستای منافع عمومی از آنها استفاده شود، اقدام به دزدی، یا تصرف در آن فراتر از محدودیت‌های قانونی و مقرراتی نمایند. هنگامی که اختلاس صورت می‌گیرد، منافع عمومی به خطر می‌افتد؛ اما هیچ دارایی شخصی سرقت نمی‌شود و شهروندان، از حقوق قانونی برای محاکمه برخوردار نیستند.

- کلاهبرداری^۳

تغییر یا تحریف اطلاعات، واقعیت‌ها و تخصص، توسط مأموران بخش عمومی است که واسطه بین سیاستمداران و شهروندان و به دنبال کسب منافع شخصی می‌باشند.

- اخاذی یا باج‌گیری:

عبارت است از به‌دست آوردن پول و اشیای دیگر با به‌کار بردن زور، خشونت یا تهدید.

- پارتی‌بازی:

نوعی سوءاستفاده از قدرت است که در فرایند خصوصی‌سازی و توزیع منابع دولتی، بدون توجه به اینکه این منابع در محل اول چگونه جمع‌آوری شده‌اند، به کار می‌رود.

- خویشاوندسالاری:

شکل ویژه‌ای از پارتی‌بازی است که طی آن، مدیر یک اداره اقوام و اعضای فامیل خود (همسر، برادر، خواهر، فرزند، عمو و...) را بر دیگران ترجیح می‌دهد (حسنی، ۱۳۹۱)

برخی از موارد یاد شده از زاویه اقتصادی فساد مالی محسوب می‌شوند، اما به لحاظ نسبتی که با قالب و زمینه عمل اداری دارند جزو مفاسد اداری قلمداد می‌شوند. این‌ها مظاهر فساد هستند و قانون اساسی برای تأمین

¹ Bribery

² Embezzlement

³ Fraud

امنیت اقتصادی و جلوگیری یا برخورد با مفاسد اداری و اقتصادی، حق تجسس و تفحص در موارد مشکوک را به قوه قضائیه داده است. اصل ۴۹ قانون اساسی، دولت را موظف ساخته که با رسیدگی و تحقیق از طریق قضاء اسلامی ثروت‌های ناشی از ربا، غصب، رشوه، اختلاس، سرقت، قمار، سوءاستفاده از مقاطع همکاری‌ها و معاملات دولتی، فروش زمین‌های موات و مباحات اصلی، دائر کردن اماکن فساد و سایر موارد غیرمشروع را گرفته و به صاحب حق رد کند. در واقع این اصل تأکید و اصراری دیگر بر مالکیت مشروع و حمایت از آن است. این اصل می‌گوید به هر طریق و وسیله غیرمشروع دارائی کسی در اختیار دیگری قرار گرفته باشد، باید به صاحب حق بازگردانده شود (مدنی، ۱۳۷۴)

ما به‌عنوان شهروند اسلامی بر این باوریم که رویکرد به نظریه کارآمدی فساد اداری از دو جهت با نظام مقدس اسلامی در حال چالش است:

۱. قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران برگرفته از متن اسلام ناب، و در مقایسه با موارد مشابه خود جزو قوانین پیشرفته جهان است؛ بر این مبنا از سه دهه پیش توسعه‌ای در جامعه خود آغاز کرده‌ایم که در وضعیتی پویا و فراگیر رشد چشم‌گیری را طی کرده است و فساد در هر شکل آن مانع رشد آن خواهد بود.
۲. روح این نظام، با عدالت اجتماعی گره خورده، و این موضوع جزو اهداف عالی این نظام است؛ از این روی، فساد به هر شکل آن مانعی در راه تحقق عدالت اجتماعی است.

۳. نتیجه‌گیری و پیشنهادات

اقتصاد مقاومتی یک بحث تئوریک محض مختص دانشگاه و حوزه نیست، بلکه بیشتر اقتصاد کاربردی^۱ است. اقتصاد مقاومتی یک شعار نیست، یک واقعیت اقتصادی است که شاخص‌های آن ریشه در عمل دارد، نه حرف. این دیدگاه جدید به اقتصاد را می‌توان با واژه اقتصاد مقاومتی^۲ به مجامع علمی معرفی کرد و حتی در مفهوم دقیق‌تر، می‌توان از واژه اقتصاد اداری مقاومتی^۳ استفاده کرد و برای ارزیابی آن شاخص‌های اقتصاد اداری را تعریف و استخراج نمود، زیرا این واژه یک مفهوم اقتصاد اداری است تا یک مفهوم اقتصادی و در

^۱ Applied Economy

^۲ Resistive Economy

^۳ Administrative Economics

پی راه‌حل‌های اقتصاد اداری می‌باشد که در عمل و کاربرد بتواند مبتنی بر اقتصاد اسلامی باشد تا نه تنها بر بحران‌های ایجادشده در عرصه اقتصاد سیاسی فائق آید بلکه مسیر اقتصاد اداری را در جهتی قرار دهد که آمادگی و آینده‌نگری لازم نیز اتخاذ شده باشد (سایت تبیان، ۱۳۹۱). با توجه به بررسی همه عوامل موثر و زیر سیستم در اقتصاد مقاومتی باید گفت که فساد اداری حاکم بر جامعه نمی‌تواند خلل مهمی برای کشوری با قدرت جمهوری اسلامی ایران و با این مرزهای گسترده و منابع خدادادی ایجاد کنند، کشوری که به خدای متعال اتکا دارد و ملتی استوار و هوشمند است حتماً پیروز این میدان خواهد بود. نظام اسلامی قادر است با برنامه‌ریزی، تلاش، تدوین استراتژی‌ها و اقدامات لازم با محوریت اقتصاد مقاومتی، بخش عمده‌ای از این چالش‌ها را نیز به فرصت تبدیل کند. اقتصاد مقاومتی تنها به مباحث اقتصادی محدود نمی‌شود بلکه در آن به بحث‌های پایه‌هایی مانند عدالت توجه ویژه شده است. توجه و احترام به حقوق انسان‌ها و ثبات عدالت اداری و توسعه پایدار هم در آن مطرح است. ایده اقتصاد مقاومتی در ادارات و سازمان‌های دولتی به خودی خود اجرایی نمی‌شود و برای تحقق آن مشکلاتی سر راه وجود دارد که نیازمند حمایت مستمر و محکم دولت می‌باشد. همچنین پیگیری آن فرصت‌هایی را در اختیار جامعه و اقتصاد ایران قرار می‌دهد به عبارتی دیگر تحقق اقتصاد مقاومتی در سازمان‌ها نیاز به همت همه‌جانبه مسئولین و مردم دارد لازم است که به منشور اخلاقی و ملی بها داده شود، و زیرساخت‌های اقتصادی کشور توسعه یابند و بر مبنای اقتصاد اسلامی الگوی اقتصاد مقاومتی مطابق با شرایط و وضعیت اقتصادی سازمان‌های دولتی کشور تبیین گردد و تلاش شود تا اقتصاد کشور از وضعیت کنونی نجات پیدا کند.

راهکارهای ذیل جهت رسیدن به اهداف اقتصاد مقاومت اداری ضروری به نظر می‌رسد:

- نقطه شروع اقتصاد مقاومتی، سیاست‌گذاری برای اصلاح الگوی مصرف در همه بخش‌ها بلاخص سازمان‌های دولتی است. مصرف، تولید را جهت می‌دهد و این دو در کنار هم، جهت سرمایه‌گذاری را مشخص می‌کنند. رونق تولید داخلی و کاستن از وارداتی که می‌تواند به افول و کم رونقی و توقف واحدهای تولیدی داخلی منجر شود، موجب استقلال اقتصادی، قطع وابستگی به خارج و ارتقای تکنولوژی در سطح کلان‌تر می‌شود. البته باید به گونه‌ای عمل کرد که اقتصاد مقاومتی به معنای تحمیل فشار به مردم نباشد.
- اجرای صحیح و درست منشورنامه اخلاقی سازمان‌های دولتی مبنی بر عدم دریافت رشوه، اخاذی
- اجرای سیستم توبیخ شدید برای کارکنان خطا کار (اختلاس کاران و کلاهبرداران و...)

- برقراری سیستم و نظام شایسته‌سالاری و استخدام بر مبنای گزینش‌های درست و نه بر مبنای خویشاوندسالاری
- افزایش بهره‌وری در کارایی کارمندان سازمان‌ها، کیفیت بهتر و خدمات بیشتر در رقابت با سازمان‌های رقیب
- فعال‌سازی سیستم‌های حمایتی پولی و مالی و بیمه‌ای از سازمان‌های دولتی برای تحرک در اقتصاد داخلی
- توجه به معضل تورم و برقراری یک نظام قابل پیش‌بینی و قابل مدیریت در قبال شاخص تورم و تطبیق آن با سطح حقوق و دستمزدها و نیز قیمت ارز در پیشگیری سیاست‌های بهینه در این فرآیند
- تبدیل تهدیدها به فرصت‌ها در روند تامین کالاها به این معنا که به محض اعمال تحریم در برخی از کالاها، شکل‌دهی به عزم ملی در حوزه فناوری و صنعت و تجارت برای ایجاد خودکفایی کامل یا حداقل خوداتکایی در تولید و تامین این اقلام
- برقراری ارتباطات خاص اقتصادی سازمان‌های دولتی با برخی از سازمان‌های کشورهای دوست، و گسترش ارتباطات اقتصادی با کشورها و بلوک‌های منطقه‌ای و گسترش شرکای تجاری از یک شریک عمده به چند شریک کوچک‌تر
- شکل‌گیری روحیه جهاد اقتصادی، تولید ملی و حمایت ایرانی در سازمان‌های دولتی. ضمن آنکه برای تقویت اقتصادی ملی، دیپلماسی اقتصاد مقاومتی نیز لازم است. هدف از این نوع دیپلماسی تبیین دستاوردهای اقتصاد مقاومتی در مقابل فشارهای وارده است.

منابع:

- روزنامه ملت، مقاومت اقتصادی از رهگذر اقتصاد مقاومتی، مورخه ۹۱/۶/۱۸.
- دکتر عسگری، علی، ۱۸ راهکار در اقتصاد مقاومتی، جام جم، مورخه ۹۱/۷/۳.
- بیانات مقام معظم رهبری در دیدار جمعی از کارآفرینان سراسر کشور، ۸۹/۶/۱۶.
- بیانات مقام معظم رهبری در دیدار دانشجویان، ۹۱/۵/۱۶.
- بیانات مقام معظم رهبری در حرم مطهر رضوی علیه السلام، ۹۲/۱/۱.
- بیانات مقام معظم رهبری در دیدار رئیس جمهوری و اعضای هیئت دولت، ۹۱/۶/۲.

- بیانات مقام معظم رهبری در دیدار دانشجویان، ۹۱/۵/۱۶.
- بیانات مقام معظم رهبری در دیدار رئیس جمهوری و اعضای هیئت دولت، ۹۱/۶/۲.
- بیانات مقام معظم رهبری در دیدار جمعی از پژوهشگران و مسئولان شرکت‌های دانش بنیان، ۹۱/۵/۸.
- بیانات مقام معظم رهبری در دیدار کارگزاران نظام، ۹۱/۵/۳.
- بیانات مقام معظم رهبری در دیدار جمعی از دانشجویان، ۹۰/۵/۱۹.
- بیانات مقام معظم رهبری در دیدار جمعی از کارآفرینان سراسر کشور، ۸۹/۶/۱۶.
- خامنه‌ای، سید علی (رهبر انقلاب اسلامی) <http://leader.ir> /: و <http://farsi.khamenei.ir>
- رضایی، محمدرضا (۱۳۹۳) مدیریت عملکرد وزارت راه و شهرسازی و لیسانس حقوق، منبع: سایت وزارت راه و شهرسازی، تاریخ برداشت: ۱۳۹۳/۱۱/۲۰
- پژوهشنامه فساد اداری؛ زمینه‌ها و راهبردها، آدرس اینترنت: «در تحقق آن http://www.csr.ir/Pdf/Issues444/whole.fesad.9%20_black_.1.pdf
- غلامی، مجید (بیتا)، ۱۳۹۳، عارضه فساد مالی، نشر وزارت راه و شهرسازی، دفتر مدیریت عملکرد. بررسی عوامل مؤثر در بروز فساد اداری به منظور ارائه الگویی جهت کاهش اثرات آن در روند توسعه جمهوری اسلامی ایران، ش ۶۶
- علیخانی، حسین (۱۳۸۰)، تحریم ایران شکست یک سیاست، مرکز چاپ و انتشارات وزارت امور خارجه، تهران.
- Balasa, B. (1990), Koreas Development Strategy, in Jene K. Kwon Ed, Korea Economic Development, Greenwood Press, Connecticut, PP. 1-17.
- Briguglio, Lino & Stephen Piccinino (2009), "Growth and Resilience in East Asia and The Impact of the 2009 Global Recession", Available at: http://www.um.edu.mt/_data/assets/pdf_file/0011/141959/Growth_with_Resilience_in_Asia_5 Dec 2011. Pdf.
- Innes, S. (1995), Creating the Commonwealth: The Economic Culture of Purtain New England New York: Norton.
- Johnston, D. C. (2005), "Richest Are Leaving Even the Rich Behind", New York times, PP. 1,17, June, 5.
- Peet, R. & H. Elaine (2009), Theories of Development Contentions, Arguments, Alternatives, The Guilford Press, Second Edition.